

آنچه می‌خوانید گفته‌هایی است از برخی کسان نامدار (و بعضی کمتر شناخته) درباره تاریخ و پیشه تاریخنگاران که از منابع بسیار گوناگون گرد آمده است. خواه با پاره‌ای از این سخنان موافق باشیم و خواه مخالف، به هر تقدیر غرض این است که درباره گذشته و گذشتگان بیشتر و بی‌تعصب‌تر بیندیشیم!

• استیون گف: «تاریخ کابوسی است که سعی دارم از آن بیدار شوم.» (جیمز جویس)^(۱)
 • تاریخ ارزش علمی به معنای صحیح ندارد؛ یگانه هدف آن آموزش است. اگر تاریخنگاران از آموختن به عامه مردم غفلت کنند، و از برانگیختن علاقه هوشمندانه به گذشته در آنان غافل بمانند؛ همه دانش و فضلشان بیهوده است، مگر تا جایی که به خود چیزی بیاموزند. (ج.م. تری ولیان)^(۲)

• خطوط کلی تمدنهای بزرگ شاید به هر چشمی متفاوت بنماید. در اقیانوس پهناوری که در آن می‌رانیم، راه‌ها و جهت‌ها بسیارند. همان تحقیقاتی که به آسانی به کار من آمده‌اند، ممکن است در دست دیگران نه تنها یکسره کاربرد دیگری پیدا کنند و بحثهای دیگری پیش بیاورند، بلکه اساساً به نتایجی متفاوت بینجامند. (یاکوب بورکهارت)^(۳)

(۱) James Joyce (۱۸۸۲-۱۹۴۱). نویسنده ایرلندی.

(۲) G.M. Trevelyan (۱۸۷۶-۱۹۶۲). مورخ انگلیسی.

(۳) Jacob Burckharat (۱۸۱۸-۹۷). مورخ سوسی.

• دکتر عزت‌الله فولادوند

تاریخ شاهدهی است که به گذشت زمان گواهی می‌دهد: واقعیت را روشن می‌کند، به حافظه نیرو می‌بخشد، راهنمای زندگی روزانه است، و از روزگاران باستان به ما خبر می‌رساند. (سیسرون)^(۱)

• گذشته بی‌فایده است، زیرا گذشته است. (رایت ماریس)^(۲)

• وفاداری به حقیقت تاریخی نیازمند چیزی است بسی بیش از پشت‌کار در پژوهش دقیق و موشکافانه در رویدادهای خاص. اینگونه رویدادها ممکن است با دقت هرچه تمامتر به تفصیل ذکر شوند، و با اینهمه کل روایت تاریخی بی‌معنا یا خالی از حقیقت باشد. روایتگر باید بکوشد از روح و حیات دوره مورد بحث لبریز شود. باید رویدادها را از چشم‌انداز ارتباط و تأثیر دور و نزدیکشان، و از نظر خوی و منش و عاداتها و اطوار کسانی که در آن رویدادها سهمیم بوده‌اند، بررسی کند. به اصطلاح، خود را شخصاً در کارهایی که توصیف می‌کند سهمیم و ناظر قرار دهد. (فرانسیس پارکمن)^(۳)

• تاریخ... حقاً چیزی نیست بیش از دفتر جنایت‌ها و حماقت‌ها و تیره‌بختی‌های بشر. (ادوارد گیبون)^(۴)

۱) M. T. Cecero (۴۳-۱۰۶ ق.م). خطیب و سیاستمدار و فیلسوف رومی.

۲) Wright Morris (۹۸-۱۹۱۰). رمان‌نویس و عکاس آمریکایی.

۳) Francis Parkman (۹۳-۱۸۲۳). مورخ آمریکایی.

۴) Edward Gibbon (۹۴-۱۷۳۷). مورخ انگلیسی.

• اگر درست بنگریم، آنچه هست فقط زندگینامه است، تاریخ نیست. (رالف والدو امرسن)^(۱)

• مطالعه تاریخ بهترین داروی یک روح بیمار است، زیرا تاریخ گزارشی است پیش چشم همگان از تنوع بی پایان تجربه‌های بشر، و در آن گزارش می‌توانید نمونه‌ها و هشدارهایی هم برای خود و هم برای کشورتان بیابید: کارهایی والا و ستودنی که سرمشق قرار دهید، و کارهایی سراسر زشت و نکوهیدنی که از آنها پرهیزید. (لیویوس)^(۲)

• آنچه تجربه و تاریخ به ما می‌آموزد این است که مردم و حکومت‌ها هرگز از تاریخ عبرت نگرفته‌اند و بر پایه اصول استنتاج‌شده از آن عمل نکرده‌اند. (گ.و.ف.هگل)^(۳)

• همه چیز باید دوباره درک شود و بار دیگر در چارچوب عمومی تاریخ جای بگیرد، به نحوی که به‌رغم اشکالها و پارادکس‌ها و تناقض‌های بنیادی، وحدت تاریخ را که همچنین وحدت زندگی است، پاس بداریم. (فرنان برو دل)^(۴)

• وظیفه مورخ این است که نه به گذشته عشق بورزد و نه خویشتن را از قید آن رها سازد، بلکه باید بر آن تسلط یابد و به فهم آن کامیاب شود که این خود کلید فهم امروز است. (ا.ه. کار)^(۵)

• انسان نمی‌تواند یاد بگیرد که از یاد ببرد؛ به گذشته می‌آویزد؛ هر قدر هم تند بدود و هر قدر هم دور شود، آن زنجیر نیز با او می‌دود. (نیچه)^(۶)

• تاریخ نه هیچ کاری می‌کند، نه صاحب هیچ گنجینه عظیمی است، و نه می‌جنگد. تاریخ همان انسان است، انسان واقعی و زنده که همه کار می‌کند، صاحب همه چیز می‌شود، و می‌جنگد. تاریخ، کسی جدا از انسان نیست که انسانها را برای رسیدن به مقاصد خود به کار بگیرد، بلکه خود تاریخ همان فعالیت انسانها در تعقیب هدفهای خودشان است. (کارل مارکس)^(۷)

• مورخ باید تسلیم موضوع کار خود باشد و در دوره و جایی که برگزیده است غوطه‌ور شود، و فقط گاه‌به‌گاه برای اینکه دید تازه‌ای پیدا کند، خود را از آن جدا نگاه دارد. (سموئل لیوت ماریسن)^(۸)

• تاریخ برای خودشناسی انسان است. خود را شناختن اولاً به معنای این است که بدانی کسی بودن یعنی چه؛ ثانیاً بدین معناست که بدانی این‌گونه کسی که هستی یعنی چه؛ و ثالثاً

(۱) Ralph Waldo Emerson (۱۸۰۳-۱۸۵۲). نویسنده و شاعر آمریکایی.

(۲) Titus Livius (۵۹ ق م تا ۱۷ م). مورخ رومی.

(۳) G.W.F.Hegel (۱۷۷۰-۱۸۳۱). فیلسوف آلمانی.

(۴) Fernand Braudel (۱۹۰۲-۱۹۸۵). مورخ فرانسوی و مؤسس مکتب آنال.

(۵) E.H.Carr (۱۸۹۲-۱۹۸۲). مورخ انگلیسی.

(۶) F.W.Nietzsche (۱۸۴۴-۱۹۰۰). فیلسوف آلمانی.

(۷) Karl Marx (۱۸۱۸-۱۸۸۳). فیلسوف سیاسی آلمانی.

(۸) Samuel Eliot Morison (۱۸۸۷-۱۹۷۶). مورخ آمریکایی.

به معنای این است که بدانی آن کسی که فقط تو هستی و هیچ کس دیگری نیست یعنی چه. خود را شناختن بدین معناست که بدانی چه می توانی بکنی؛ و چون هیچ کس امتحان نکرده است نمی داند که چه می تواند بکند؛ تنها برگه اینکه انسان چه می تواند بکند این است که انسان چه کرده است. پس ارزش تاریخ به این است که به ما می آموزد انسان چه کرده است و، بنابراین، انسان چیست. (ر.ج. کالینگ وود)^(۱)

- تاریخ بیش و کم پوچ و یاوه است. (هنری فورد)^(۲)
- بسیار خوب، می پذیرم که مورخ باید درباره کشور خودش گذشت کند؛ ولی نه چندان که چیزهایی برخلاف واقع بگوید. نویسندگان به دلیل بی اطلاعی بسیاری خطاها می کنند که پرهیز از آنها برای هر کسی دشوار است. ولی خواه به خاطر کشورمان یا دوستانمان و خواه تنها برای شیرین زبانی، اگر دانسته چیزی بنویسیم که دروغ باشد؛ پس فرق ما با نویسندگان قلمبمزد چیست؟ خوانندگان باید درباره مورخان بسیار مراقب و نقاد باشند، و مورخان نیز باید به سهم خود پیوسته مواظبت کنند. (پولوبیوس)^(۳)
- شما بر آن بوده اید که تاریخ باید درباره گذشته داوری کند و به جهان معاصر درباره آینده آموزش دهد. کوشش کنونی [من] به چنان مقام بلندی نمی رسد. فقط خواهم گفت که [وضع] بواقع چگونه بوده است. (لئوپلد خون رانکه)^(۴)
- جریان بی پایان و ایستادگی ناپذیر زمان همه آفریدگان را با خود می برد و در ژرفنایی تاریک و بی نام و نشان غرق می کند... ولی داستانی که تاریخ بازمی گوید جان پناهی بسیار مستحکم در برابر سیل زمان است و تا اندازه ای سیلان ایستادگی ناپذیر آن را متوقف می کند، و از میان همه کردارها، تاریخ هر آنچه را برمی گیرد استوار نگاه می دارد و به هم می پیوندد و نمی گذارد به ورطه فراموشی بلغزد. (آنا کمنهنا)^(۵)
- فقط بی سر و پای نالایق به گذشته خود بی علاقه است. (زیگموند فروید)^(۶)
- هر گذشته ای سزاوار محکومیت است. (فریدریش نیچه)
- هر دوران و زمانه ای می کوشد به تصور خاص خودش از گذشته برسد. هر زمانه ای با رجوع به اوضاع و احوالی که در روزگار خودش دست بالا را دارد، تاریخ گذشته را از نو می نویسد. (فردریک جکسن ترنر)^(۷)

۱) R.G.Collingwood (۱۸۸۹-۱۹۴۳). مورخ و فیلسوف انگلیسی.

۲) Henry Ford (۱۸۶۳-۱۹۴۷). مخترع و بنیادگذار صنعت اتومبیل سازی فورد.

۳) Polybius (تلفظ به لاتین: پولیبیوس: ۱۱۸ تا ۲۰۰ ق.م). مورخ یونانی.

۴) Leopold van Ranke (۱۸۸۶-۱۷۹۵). مورخ آلمانی.

۵) Anna Camnena (۱۱۴۸-۱۰۸۳ م). نویسنده بیزانسی، دختر امپراتور آکسیوس اول.

۶) Sigmund Freud (۱۹۳۹-۱۸۵۶). بنیادگذار اتریشی مکتب روانکاوی.

۷) Frederick Jackson Turner (۱۹۳۲-۱۸۶۱). مورخ آمریکایی.